

V. KONSTITUCINĖ TEISĖ

KONSTITUCINIO TEISMO AKTAI TEISĖS ŠALTINIŲ SISTEMOJE

Dr. Juozas Žilys

Lietuvos teisės akademija, Teisės fakultetas, Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 71 46 24
Elektroninis paštas tf@lta.lt

Pateikta 2000 m. liepos 10 d.

Parengta spausdinti 2000 m. rugpjūčio 23 d.

Recenzavo Lietuvos teisės akademijos Teisės fakulteto Tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės katedros vedėjas doc. dr. S. Katuoka ir šio fakulteto Teisės filosofijos katedros vedėjas doc. dr. A. Vaišvila

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjama aktuali teisės šaltinių problema. Šioje bendrojoje problemoje išskiriamas Konstitucinio Teismo aktų klausimas, kuris yra vienas sudėtingiausių ir dėl kurio vyksta aktyvi mokslinė diskusija.

Atkreipiamas dėmesys į tai, kad civilinės teisės tradicijos šalyse, kuriose iš esmės vyrauja pozityviosios teisės doktrina, taip pat nevienodai vertinami konstitucinės justicijos organų aktai.

Atsižvelgus į Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo konstitucinio statuso ypatumus, atitinkamai siūloma vertinti ir Konstitucinio Teismo aktus teisės šaltinių sistemoje. Reiškiamas nuomonė, kad konstitucinės kontrolės organų aktų pobūdį lemia ir konstitucinių normų specifika.

Autorius mano, kad tie Konstitucinio Teismo aktai, kuriais pripažįstama, kad teisės norma neatitinka Konstitucijos, neabejotinai turėtų būti priskiriami konstitucinės teisės šaltiniams.

Civilinės teisės tradicijos ir bendrosios teisės tradicijos šalyse teisės šaltinių doktrinos iš esmės yra skirtingos. Kadangi mūsų tikslas yra įvertinti, kokią vietą teisės šaltinių sistemoje užima konstitucinės justicijos organų – konstitucinių teismų aktai, todėl kalbėsime apie civilinės teisės tradiciją, kurios dalis, suprantama, yra ir konstitucinė justicija.

Nors civilinės teisės tradicijos šalyse vyrauja pozityviosios teisės samprata, tačiau vienodos teisės šaltinių koncepcijos nėra ir čia. Reikalas tas, kad atskirų valstybių teisinėse sistemose prioritetas gali būti teikiamas vieniems teisiniams reiškiniams, o kitose – kitiems. Daugelį tendencijų lemia nacionalinės tradicijos bei paplitę kultūros reiškiniai. Pagaliau reikia pabrėžti ir tą aplinkybę, kad civilinės teisės tradicijos šalyse įstatymų teisėtumo kontrolės institucinės formos taip pat yra įvairios. Štai kad ir Graikija. Pagal 1975 m. Konstituciją sudaromas Aukštasis specialus teismas, kurio kompetencijai priklauso kai kurie klausimai dėl įstatymų teisėtumo. Ten, kur funkcionuoja konstituciniai teismai, jų priimami teisės aktai taip pat yra skirtingos teisės galios. Taigi ir civilinės teisės tradicijos šalyse yra įvairių nuomonių dėl teisės šaltinių apibrėžimo.

Prancūzijos mokslininkai R. Davidas ir C. Jauffret–Spinosis laikosi nuomonės, kad pagrindiniai teisės šaltiniai civilinės teisės tradicijos šalyse yra: įstatymas (konstitucija, konstituciniai įstatymai, tarptautinės teisės aktai, kodeksai ir paprastieji įstatymai, reglamentai ir dekretai, administraciniai cirkuliarai), papročiai, teismų praktika, doktrina. Apibūdinami

kiekvieną iš šių teisės šaltinių šie mokslininkai atskleidžia jų specifiką, platesnį ar siauresnį priimtinumą. Štai, neneigdami teismų praktikos reikšmės, jie remiasi tokia pozicija: „Ne konkretūs pavyzdžiai, bet įstatymai turi teisinę galią“ (*Non exemplis, sed legibus, judicandum est*) [1, p. 99]. Kartu pažymėtina, kad šie mokslininkai konstitucinės kontrolės organų aktų nors ir nepriskiria teisės šaltiniams, tačiau jiems teikia daug dėmesio apibūdinami konstitucinių normų interpretavimo prielaidas.

M. A. Glendonas, M. W. Gordonas, C. Osakwe'as skirsto teisės šaltinius į privalomuosius (įstatymai, papročiai, bendrieji principai), teisės aiškinimo reiškinius, autoritetingas nuomones (precedentinė teisė, doktrina). Neišreikšdami savo konkrečios pozicijos dėl konstitucinių teismų aktų prigimties, jie vis dėlto juos mini precedentinės teisės kontekste ir pabrėžia, kad šie aktai turi įstatymo galią. Tačiau galutinė išvada, kurią jie padarė, yra svarbi ir dėl mūsų nagrinėjamos temos. Jie teigia: „(...) Taigi teismo sprendimai *de facto* yra teisės normos, kurių autoritetingumas kinta priklausomai nuo panašių sprendimų skaičiaus, nuo jas priimančio teismo reikšmingumo ir nuo to, koku būdu teismo išvados autorius ar autorė dėsto savo mintis“ [2, p. 132].

Knygos „Lyginamoji konstitucinė teisė“ autoriai mano, kad konstitucinės teisės šaltinius pagal jų išorinę raiškos formą galima skirstyti į tuos, kurie yra valstybės organų veiklos rezultatas, ir į tuos, kurie atsiranda be valstybės dalyvavimo. Pirmajai grupei jie priskiria konstitucijas, įstatymus, vykdomosios valdžios organų teisės aktus, teismų sprendimus, tarptautinės teisės aktus. Antrajai grupei priskiriami teisiniai papročiai, teisinė doktrina, specifiniai religinės teisės šaltiniai. Įvertinę konstitucinės kontrolės formų įvairovę, autoriai formuluoja vieną esminę išvadą. Jie teigia, kad konstitucinės kontrolės organų aktai gali būti teisės šaltiniai tik tuo atveju, kai juose yra teisės norma, t.y., jeigu konstitucinės kontrolės aktas iš esmės yra norminis teisės aktas [3, p. 36].

Mūsų nuomonė dėl tokio konstitucinės teisės šaltinio apibūdinimo yra kritiška. Manome, kad tokia mokslinė pozicija neatskleidžia visų konstitucinės kontrolės organo konstitucinio statuso ir prigimties bruožų, o remiasi tradicine teisės aktų formos doktrina. Tik formalioju kriterijumi apibūdinus konstitucinės teisės šaltinį, ignoruojama konstitucinės kontrolės organo specifika valstybės organų sistemoje, apie ką mes kalbėjome prieš tai. Atsižvelgiant į tai, kad konstituciniai teismai yra netradiciniai valstybinių teisinių santykių subjektai, būtina pripažinti ir jų aktų išskirtinumą teisės šaltinių sistemoje. Vertinant, ar konstitucinės kontrolės organų aktai yra konstitucinės teisės šaltiniai, neturėtų būti remiamasi vien tik formalioju kriterijumi, t.y. konstitucinės teisės šaltiniais pripažinti tik tuos teisės aktus, kuriuose yra išreikšta teisės norma. Pagaliau negalima neatsižvelgti ir į tai, kad konstitucinės normos, kurių turinį interpretuoja konstitucinės kontrolės organai, savo prigimtimi skiriasi nuo kitų teisės šakų normų. Jų konstrukcija remiasi ne tik tradicine hipotezės, dispozicijos ir sankcijos schema, bet grindžiama dar ir kitais kriterijais. Reikia atsižvelgti ir į tų visuomeninių santykių, kuriuos reguliuoja konstitucinės normos, specifiką. Dėju aspektu pažymėtina, kad tų santykių pobūdis yra daugiau politinis.

Konstitucinės kontrolės organų aktų išskirtinumą ir specifiką pastebi daugelis mokslininkų. Štai Lenkijos Konstitucinio Tribunolo teisėjas prof. L. Garlickis konstatuoja: „Šiuolaikinėje praktikoje „negatyviojo įstatymų leidėjo“ įvaizdį keičia įvaizdis teismo, kuris veikia ne tik kaip tradicinis, „pozityvusis įstatymų leidėjas“, bet ir kaip „konstitucinis įstatymų leidėjas““ [4, p. 282]. Šiek tiek abejodami tokiu ryžtingu konstitucinio teismo statuso vertinimu, pripažįstame, kad prof. L. Garlickis įžvelgia konstitucinio teismo, kaip konstitucijos garantą, vaidmenį teisinėje sistemoje. Vis dėlto nereikėtų užmiršti ir tų politinių teisinių veiksmų, kurie varžo konstitucinį teismą ir kurių jis tiesiog negali ignoruoti, nes kitaip gali peržengti savo legitimumo ribas. Nors H. L. A. Harto *švelniojo pozityvizmo* teoriją ne visiškai galima priderinti prie konkrečių teisinių sistemų praktinių reikmių, tačiau nagrinėjant problemą ji yra aktuali. Taigi H. L. A. Hartas teigia, kad teisėjų teisėdaros galia: „(...) skiriasi nuo įstatymų leidybos institucijos teisėdaros galių: teisėjų galios ne tik turi paklusti daugybei jo pasirinkimui susiaurinančių suvaržymų, kurių gali visiškai nepatirti įstatymų leidybos institucija, bet ir, kadangi teisėjas savo galias realizuoja tik sprenddamas konkrečias neatidėliotinas bylas, jis negali jų panaudoti įdiegdamas plataus masto reformas arba naujus kodeksus“ [5, p. 418].

Šiuolaikinėje konstitucinės teisės doktrinoje vis labiau įsigali nuomonė, kad be konstitucinės kontrolės organų aktų sunku suprasti ir pagrįsti teisės šaltinių sistemą. Teigiama, kad konstitucinio teisingumo organų sprendimai savo teisine galia gali būti prilyginami Konstitucijos galiai [6, p. 30]. Visuma tų bruožų, kuriuos suteikia Konstitucija ir įstatymas Konstitucinio Teismo baigiamiesiems aktams, leidžia juos vertinti ne tik kaip aktus, kuriais išsprendžiama byla su privalomomis jos dalyviams pasekmėmis, bet ir kaip teisės šaltinius. Šie aktai daro esminį poveikį formuojant viešąją teisę ir valstybės politiką. Jie yra viršesni už kitus teisės aktus, įstatymus ir teismų sprendimus [7, p. 245, 246].

Kai kurie mokslininkai konstitucinės teisės šaltiniais pripažįsta ne visus konstitucinių teismų aktus, bet tik tuos, kuriose konstatuojamas teisės normos prieštaravimas konstitucijai, taip pat teismo aktus, kuriose sprendžiami valstybės organų kompetencijos klausimai bei aktus, kuriose interpretuojama konstitucija [8, p. 27].

Lietuvos teisės moksle nėra išskirtinių darbų, kuriuose būtų analizuojamas teisės šaltinių klausimas. Tarpukario laikotarpiu jį bendrais bruožais vertino M. Römeris ir kiti. Štai P. Leonas, rašydamas apie pozityviosios teisės bruožus, teigė, kad teisės šaltinių sąvoka turi kelias reikšmes. Teisės šaltinius jis skirstė į: 1) teisės pažinimo šaltinius (įstatymų tekstai, papročių užrašai, teismų bylos, metraščiai, literatūros kūriniai); 2) veiksnius, kurie gimdo teisę, taip pat tuos, kurie gimdo „subjektyviąją“ teisės sąmonę (visuomenės interesai, dorovės idėjos, tikybos įsitikinimai); 3) priverčiamąsias teisės normas [9, p. 161–162].

Šiuolaikinėje Lietuvos teisėje teisės šaltinių teoriniai pagrindai iš esmės remiasi normatyvistine teisės doktrina, todėl teismų precedentų vieta teisės šaltinių sistemoje yra miglota. Tačiau mokslininkų dėmesį vis dažniau patraukia Konstitucinio Teismo aktai. Štai vertinant, kuriuos teisės aktus galima būtų priskirti baudžiamosios teisės šaltiniams, manoma, kad Konstitucinio Teismo aktai turėtų būti laikomi teisės šaltiniais. Nagrinėdamas, ar baudžiamąjį įstatymo straipsniai atitinka Konstituciją, Konstitucinis Teismas atskleidžia tiriamo teisės akto turinį ir šio tyrimo rezultatais privalo vadovautis teismų ir kitos institucijos. Tai reiškia, kad šis aiškinimas gali būti priskirtas prie norminių [10, p. 103]. Šiuo atveju reikėtų pabrėžti tai, kad Teismo aktų priskyrimą teisės šaltinių kategorijai lemia ne Teismo baigiamąjo akto rezoliucija, kurioje fiksuojamas normos teisėtumas ar neteisėtumas, tačiau Teismo nutarimo argumentai ir motyvai (aiškinimas).

Kiek kitokios pozicijos laikomasi civilinio proceso teisės moksle. Pabrėžiant Konstitucinio Teismo galią eliminuoti iš teisės sistemos neteisėtas teisės normas pripažįstama, kad tokie Teismo aktai besąlygiškai yra teisės šaltiniai, nes jie panaikina kito teisės šaltinio (ar jo dalies) galiojimą [11, p. 44–45].

Civilinės teisės vadovėlio autoriai mano, kad nors Konstitucinio Teismo nutarimai ir nesukuria naujų civilinės teisės normų, tačiau tų nutarimų, kuriais pripažįstama, kad konkretus teisės aktas neprieštaruoja arba prieštaruoja Konstitucijai, reikšmė civilinei teisei neabejotina. „(...) Taigi Konstitucinis Teismas šiuo atveju savo sprendimu panaikina įstatymo galiojimo teisinį pagrindą, ir neabejotinai šis sprendimas yra teisės šaltinis pagrįsti visuomeninių santykių reguliavimą kitaip, negu numatė pripažintas neatitinkančiu Konstitucijai teisės aktas“. Tuo atveju, jeigu Konstitucinis Teismas pripažįsta, kad teisės aktas, dėl kurio vyko procesas, neprieštaruoja Konstitucijai, jis savo nutarimu sustiprina to teisės akto taikymo teisinį pagrindą ir kartu tarsi aprobuoja visus anksčiau, remiantis šiuo teisiniu aktu, reguliuotus visuomeninius santykius bei tuos, kurie bus reguliuojami ateityje.

Kitų teisės šakų mokslininkai, rašydami apie teisės šaltinių problemą, Konstitucinio Teismo aktų nemini. Toks nutylėjimas iš esmės reiškia ne ką kita, o tai, kad šie aktai nevertinami kaip teisės šaltiniai [12, p. 38–39].

Mes suprantame savotišką mokslininkų sutrikimą ar atsargumą vertinat Konstitucinio Teismo aktų prigimtį. Beje, tokia rezervuota nuomonė būdinga ne tik Lietuvos mokslininkams. Nuomonių įvairovę, kaip jau minėjome, lemia ne kas kita, o Teismo konstitucinio statuso nevienareikšmiškumas. Pagaliau reikia atsižvelgti ir į tai, kad Konstitucinio Teismo aktai taip pat yra nevienodos teisinės galios ir reikšmės. Todėl bet koks bandymas priskirti ar nepriskirti Konstitucinio Teismo aktus teisės šaltinių kategorijai yra bergždzias, jeigu nebus atsižvelgiama į šių aktų skirtumus. Štai Konstitucinio Teismo aktai pagal formą yra: nutarimai,

sprendimai, išvados. Nutarimus ir išvadas galima apibūdinti kaip baigiamuosius aktus, nes jie priimami išnagrinėjus konkrečią bylą. Sprendimai paprastai ženklina konstitucinio teismo tam tikrų procesinių veiksmų atlikimą [13].

Atskirą dėmesį reikėtų atkreipti į vadinamuosius Konstitucinio Teismo baigiamuosius aktus ir visų pirma į tuos, kuriais paskelbiama, kad teisės norma prieštarauja Konstitucijai. Jų teisinė galia apibūdinama remiantis šiais kriterijais: 1) ástatymas arba kitas Seimo aktas (ar jo dalis), Respublikos Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai (Konstitucijos 107 str. 1 d.); 2) Konstitucinio Teismo sprendimai klausimais, pagal kuriuos Konstitucija priskiriama jo kompetencijai, yra galutiniai ir neskundžiami (Konstitucijos 107 str. 2 d.); 3) Konstitucinio Teismo priimti nutarimai turi įstatymo galią ir yra privalomi visoms valdžios institucijoms, teismams, visoms įmonėms, įstaigoms bei organizacijoms, pareigūnams ir piliečiams (Konstitucinio Teismo įstatymo 72 str. 2 d.); 4) visos valstybės institucijos bei jų pareigūnai privalo panaikinti savo priimtus poįstatyminius aktus ar jų nuostatas, kurie pagrįsti pripažintu nekonstituciniu teisės aktu; 5) neturi būti vykdomi sprendimai, pagrįsti teisės aktais, kurie pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai ar įstatymams, jeigu tokie sprendimai nebuvo įvykdyti iki atitinkamo Konstitucinio Teismo nutarimo įsigaliojimo; 6) Konstitucijoje ir Konstitucinio Teismo įstatyme numatytais atvejais Konstitucinis Teismas gali sustabdyti Respublikos Prezidento, Seimo ir Vyriausybės aktų galiojimą (Konstitucijos 106 str. 4 d. ir Konstitucinio Teismo įstatymo 26 str.).

Kokias išvadas galėtume padaryti, apibendrinę šias teisės normas? Visų pirma tą, kad Teismo aktai savo teisine galia yra ne tik lygiaverčiai įstatymui, tačiau ir turi tam tikrą prioritetą įstatymų atžvilgiu. Tokia išvada gal ir gali būti netikėta, tačiau iš esmės šių aktų santykio kitaip neįmanoma vertinti jau vien todėl, kad Konstitucinio Teismo nutarimu diskvalifikuojama įstatymo ar kito teisės akto norma. Teismo galių sandūra su įstatymų leidėjo išreikšta valia ástatyme susikerta ir tuo atveju, kai remdamasis savo prerogatyvomis Teismas sustabdo teisės akto veikimą. Konstitucinio Teismo nutarimo pasekmės, kurios nurodytos Konstitucijoje ir Konstitucinio Teismo ástatyme, iš esmės yra kvazi norminio pobūdžio. Baigiamieji nutarimai, kuriais paneigiama teisės norma, daro poveikį ne tik teisės normos leidėjui, bet ir kitoms institucijoms ir visų pirma – teismų praktikai. Imperatyviai reikdama jie turi tais atvejais, kai á Konstituciná Teismá kreipiasi bendrosios kompetencijos teismai konkrečiose bylose. Tačiau negalima neatsižvelgti ir á tai, kad Teismo nutarimai nedelsiant daro átaká visų bylų nagrinėjimui teismuose tais atvejais, kai teismai bylose turi sprásti, kuriá teisės normá taikyti. Beje, ši problema ateityje turėtų būti atidesnio mokslinio nagrinėjimo dalykas.

Atsižvelgdami į visas aplinkybes, kurias čia nagrinėjome, turime prielaidų pritarti K. Lapinsko nuomonei, kad Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriuo pripažįstama, jog teisės aktas prieštarauja Konstitucijai ar įstatymams, laikytinas teisės šaltiniu [13, p. 48]. Formuluodami tokią poziciją, kartu pastebime, kad yra pagrįstų argumentų tvirtinti, jog tokie aktai gali būti vertinami ir kaip konstituciniai teisminiai precedentai. Toks šių aktų apibūdinimas remtųsi Konstitucinio Teismo kaip teisminės valdžios organo savybėmis, apie kurias rašėme anksčiau.

Kitas klausimas, į kurį reikėtų atsakyti, yra tas, kaip vertinti tuos Konstitucinio Teismo nutarimus, kuriais nebuvo paneigtas teisės normos konstitucingumas, bet, atvirkščiai – patvirtintas. Žinoma, toks nutarimas nesukelia realių teisinių padarinių, tačiau Konstitucinio Teismo argumentai ir motyvai, kuriais aiškinamos konstitucinės ar kitos normos, išlieka vertingos kaip Lietuvos teisės pažinimo áaltinis. Jų negalima paneigti, panaikinti ar pakoreguoti, nes tam nėra nei konstitucinių, nei iš įstatymo išplaukiančių prielaidų. Jų ignoravimas įstatymų leidyboje, kitoje politinėje ar teisinėje veikloje reiškia, kad ignoruojamos konstitucinės valstybės vertybės, kurios pripažįstamos šiuolaikinėje teisinėje ideologijoje.

Plačiau nenagrinėsime Konstitucinio Teismo teikiamų išvadų teisinės prigimties, nes šių aktų teisinę galią apibūdina jų neimperatyvumas ir rekomendacinis pobūdis: galutinį sprendimą visais atvejais priima Seimas.

Atskira problema, kurią turėtume apžvelgti bent bendrais bruožais, yra Konstitucinio Teismo argumentų ir motyvų, kurie išdėstyti nutarimo konstatuojamoje dalyje, teisinė reikšmė. Šią problemą pastebi visi tie, kurie siekia įvertinti Konstitucinio Teismo aktų vietą teisinėje sistemoje, jų politinę konstitucinę reikšmę.

K. Lapinskas laikosi nuomonės, kad Konstitucinio Teismo aktų konstatuojamoji dalis tiek, kiek yra aiškinamos Konstitucijos ar kitų teisės aktų normos, galėtų būti prilyginama teisės šaltiniams [13, p. 53]. Prieš darydamas tokią išvadą, K. Lapinskas pastebi tam tikrą pojstatyminių teisės aktų panašumą su Konstitucinio Teismo argumentais, nes ir vienu, ir kitu tikslas – sukonkretinti ir detalizuoti teisės akto normas. Atsižvelgiama į tai, kad taikant įstatymą formuojasi juridinė praktika, kuri sukuria naują teisės elementą – teisės nuostatą. Taigi Teismo argumentai gali būti apibūdinti ir kaip savotiška teisės nuostata. Be to, pabrėžiama, kad Teismo nutarimo konstatuojamoji dalis yra specifinio turinio, kuris nėra vienalytis, o tai gerokai apsunkina ir teisinį jo vertinimą.

Konstitucinio Teismo teisėjas V. Pavilionis taip pat pastebi problemas, su kuriomis susiduriama siekiant išsiaiškinti, ar motyvai ir argumentai gali būti autonomiški, ar jie yra besąlygiškai susiję su nutarimo rezoliucija. V. Pavilionis prieina prie išvados, kad Teismo motyvai gali būti reikšmingi teismams visų pirma kaip prejudiciniai faktai, kurių tikrumo nereikia nustatinėti nagrinėjant konkrečias bylas. Vertinant Konstitucinio Teismo nutarimus iš šių pozicijų, juose išsakyti motyvai gali įgyti savarankišką juridinę reikšmę [14, p. 59]. Konstatuojant tai, kad Teismo argumentai ir motyvai gali turėti savarankišką teisinę reikšmę, artėjama prie konstitucinio teismo precedento sampratos, apie ką mes rašėme anksčiau. Žinoma, teisėjas V. Pavilionis visų pirma turi galvoje tuos argumentus ir motyvus, kurie išdėstyti nutarimuose, kad teisės norma neatitinka Konstitucijos.

E. Vilkickas, neabejodamas, kad Konstitucinio Teismo nutarimo rezoliucija yra privaloma, iškelia problemą dėl to, kokią teisinę galią turi nutarimo dalis, kurioje išdėstomi motyvai ir argumentai, kuriais grindžiama rezoliucija. „(...) Sutikę, kad visas Konstitucinio Teismo nutarimas yra privalomas, konstatuojamoje dalyje dėstomiems Konstitucinio Teismo argumentams suteiktume įstatymo galią“ [15, p. 17]. Toliau teigiama: „(...) Be abejo, Konstitucinis Teismas neturi „pozityvaus“ įstatymo leidėjo galių, todėl jo argumentai (išaiškinimai) nėra įstatymas ir nėra privalomi (juridiškai saistantys). Nors praktiškai tapo įprasta tais išaiškinimais vadovautis, ši tradicija kelia abejonių“ [15, p. 17]. Šiuo atveju plačiau nediskutuosime su šių vertinimų autoriumi, tačiau leisime sau tik pasakyti, kad, atrodo, pateikiamas labai paviršutiniškas Konstitucinio Teismo aktų teisinės galios interpretavimas. Kaip galima suprasti, autoriui yra nepriimtini Konstitucinio Teismo argumentai ir motyvai vienoje *rezonansinėje* byloje dėl Respublikos Prezidento konstitucinių galių. Tačiau argumentų ir motyvų nepriimtumas neturėtų būti vienintelis mokslinis pagrindas besąlygiškai neigti Teismo argumentų ir motyvų reikšmę. Nuolat kartojant, kad Teismo argumentai nėra privalomi, mokslinė problema vis tiek lieka neišspręsta ir neatsakoma į iškeltą klausimą. Mūsų nuomonė skiriasi nuo prieš tai komentuotos. Pabrėždami tai, kad Konstitucinio Teismo argumentų ir motyvų teisinės galios problema iš tiesų yra sudėtinga, galime suformuluoti keletą pozicijų, kuriomis būtų galima remtis. Visų pirma pabrėžiame tai, kad Teismo nutarimas yra neskaidomas ir vientisas. Šia prasme jis primena Konstitucijos sandaros vientisumo principą. Nutarimo struktūros dalys, atspindinčios konstitucinės justicijos procesą, vykusį konkrečioje byloje, sudaro tą visumą, kuri ir atsako į pagrindinį klausimą, kaip turi būti išspręstas konstitucinis konfliktas. Vadinasi, bylose, kuriose konstatuojamas teisės normos nekonstitucingumas, tiek rezoliucija, tiek motyvai ir argumentai yra visuotinai privalomi. Teisės normos leidėjas, atsižvelgdamas į Teismo argumentus ir motyvus, turi pakoreguoti anksčiau nustatytą teisinį reguliavimą. Bendrosios kompetencijos teismai, kurie kreipėsi į Konstitucinį Teismą ir sustabdė konkrečios bylos nagrinėjimą, priimdami sprendimą taip pat remsis minėtais argumentais ir motyvais.

Atkreipsime dėmesį į dar vieną aspektą, kuris patvirtina tai, kad Teismo aktas sudaro vieną neišardomą visumą. Reikalas tas, kad Konstitucinio Teismo įstatyme nėra numatyta jokių prielaidų tam, kad Teismo salėje būtų paskelbta tik rezoliucija, o vėliau pranešta byloje dalyvaujantiems asmenims apie argumentus ir motyvus, kuriais paremta tokia rezoliucija.

Beje, šis klausimas buvo visapusiškai nagrinėjamas rengiant Konstitucinio Teismo įstatymo projektą. Vadovaujantis akto vientisumo principo pagrįstumu buvo nustatytas būtent toks, o ne kitoks teisinis reguliavimas.

Kaip jau rašėme anksčiau, kiek kitaip vertintini Teismo argumentai ir motyvai, kurie buvo suformuluoti nutarimuose, nepaneigusiuose teisės normos konstitucingumo prezumpcijos. Panašiai yra ir su išvadose bei kai kuriuose sprendimuose išdėstytais motyvais. Jų teisinė reikšmė yra kitokia ir gali būti vertinama tik bendrąja prasme. Jais gali remtis Konstitucinis Teismas vėliau nagrinėdamas bylas (tai yra teismo precedento požymis). Šie argumentai gali būti svarbus veiksnys formuoti konstitucinę teisinę doktriną, konstitucinės valstybės koncepciją.

Baigdami privalome pasakyti, kad Konstitucinio Teismo nutarimo konstatuojamojoje dalyje paminėti argumentai ir motyvai taip pat yra nevienodos teisinės reikšmės. Pavyzdžiui, istoriniai, sociologiniai motyvai praktinės reikšmės beveik neturės, o konkrečiai suformuluotos teisinės pozicijos (nuostatos) bus labai svarbios moksle ir teisės taikymo praktikoje.

Išvados

1. Atsižvelgiant į tai, kad konstituciniai teismai yra netradiciniai valstybinių teisiųjų santykių subjektai, reikia pripažinti ir jų aktų išskirtinumą teisės šaltinių sistemoje. Šį išskirtinumą lemia ir konstitucinių normų, kurių turinį interpretuoja konstituciniai teismai, specifika.

2. Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriais pripažįstama, kad teisės norma prieštarauja Konstitucijai, laikytini konstitucinės teisės šaltiniu. Yra įtikinančių argumentų, kuriais galima pagrįsti ir tą nuomonę, kad tokie aktai gali būti vertinami ir kaip konstituciniai teisminiai precedentai. Kiti Konstitucinio Teismo aktai laikytini svarbiais Lietuvos teisės pažinimo šaltiniais.

3. Konstitucinio Teismo aktai, atspindėdami Konstitucijos vientisumo principą, yra neskaidomi, o jų dalys (nustatančioji, konstatuojamoji, rezoliucija) sudaro vientisą visumą. Argumentai ir motyvai, kuriuos suformulavo ir kuriais rėmėsi Konstitucinis Teismas, yra svarbūs teismo precedento požymiai, ir reikšmingi faktoriai, kurie daro įtaką konstitucinei teisei doktrinai, konstitucinės valstybės koncepcijai bręsti.

LITERATŪRA

1. **Давид Р., Жофре-Спинози К.** Основные правовые системы современности. – Москва, «Международные отношения», 1996.
2. **Glendon M. A., Gordon M. W., Osakwe C.** Vakarų teisės tradicijos. Pradai.
3. **Сравнительное** конституционное право. – Москва, «Манускрипт», 1996.
4. **Garlicki L.** Sądownictwo konstytucyjne w Europie Zachodniej. – Warszawa, Państwowe wydawnictwo naukowe, 1987.
5. **Hart H. L. A.** Teisės samprata. – V., Pradai, 1997.
6. **Витрук Н. В.** Конституционное правосудие. – Москва, «ЮНИТИ», 1998.
7. **Лазарев Л. В., Кряжков В. А.** Конституционная юстиция в Российской Федерации. – Москва, БЕК, 1998.
8. **Баглай М. В.** Конституционное право Российской Федерации. – Москва, Норма-ИНФРА, 1998.
9. **Leonas P.** Teisės enciklopedija. – V., 1995.
10. **Baudžiamoji teisė.** Bendroji dalis / A. Abramavičius, A. Čepas, A. Drakšienė... [et al]. – V., Eugrimas, 1996.
11. **Mikelėnas V.** Civilinis procesas. I dalis. – V., Justitia, 1996.
12. **Vitkevičius P., Vėlyvis S., Mikelėnas V., Vileita A., Staskonis V., Taminskas A., Rasimavičius P.** Civilinė teisė: vadovėlis. – K., Vijusta, 1997.
13. Plačiau apie tai žr.: **Lapinskas K.** Teisės šaltiniai ir konstitucinės priežiūros institucijų baigiamieji aktai // Konstitucinės priežiūros institucijų baigiamieji aktai: konferencijos medžiaga. – V., Konstitucinis Teismas, 2000.
14. **Pavilonis V.** Zasada *lex retro non agit* (niedziałania prawa wstecz) jako problem konstytucyjny w orzecznictwie sądów konstytucyjnych // Sądownictwo konstytucyjne. Studia i Materiały. Tom II. Zeszyt 1. – Warszawa, Trybunał Konstytucyjny, 1996.
15. **Vilkickas E.** Konstitucinio Teismo išaiškinimai: imperatyvas ar rekomendacija // Justitia. 1998. Nr. 2.

Acts of the Constitutional Court in the System of legal Sources

Dr. J. Žilys

Law Academy of Lithuania

SUMMARY

In the article an urgent problem of legal sources is researched. In the context of this general problem the issue of acts of the Constitutional Court is singled out which is one of the most complicated questions actively discussed in scientific circles.

Taking into account that in the countries of civil law traditions, where the doctrine of positive law virtually prevails, the acts of the organs of constitutional justice are assessed differently.

Taking into regard peculiarities of the status of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania, it is suggested to correspondingly consider the acts of the Constitutional Court in the system of legal sources. The article holds that the character of acts of organs of constitutional review is also determined by specificity of constitutional norms.

The author thinks that those acts of the Constitutional Court according to which legal norms are recognised as conflicting with the Constitution are to be ascribed, without any doubts, to the sources of constitutional law.